

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Колодій М.,

викладач кафедри політології Ужгородського національного університету

Забезпечення високої якості людського розвитку є головним пріоритетом у найбільш розвинутих країнах світу. Досягнутий у таких країнах високий рівень матеріального добробуту, освіти та тривалості життя поставив на порядок денний забезпечення нової якості людського розвитку - гендерну рівність.

Гендер (gender) — соціальна особливість статі людини на відміну від біологічної статі (sex), соціально-рольовий статус, який визначає соціальні можливості людини чоловіка і жінки в усіх сферах життєдіяльності.

Гендерна рівність на сучасному етапі розглядається як рівні права і рівні можливості для жінок і чоловіків у суспільстві, рівні умови для реалізації прав людини, участі в національному, політичному, економічному, соціальному і культурному розвитку, отримання рівних винагород за результатами участі.

Невід'ємним інструментом забезпечення гендерної рівності є гендерна демократія як система волевиявлення двох статей — жінок і чоловіків у громадянському суспільстві, як рівних у правах і можливостях, що законодавчо закріплені й реально забезпечені в усвідомленні політико-правових принципів, діях, розбудові суспільних і державних структур з урахуванням гендерних інтересів та потреб.

В Україні, яка поставила за мету розвиток в бік демократії, але зазнала, за період побудови незалежності, нищівного соціально-економічного колапсу, питання забезпечення гендерного рівноправ'я накладаються на актуальні питання економічного, соціального та духовного відродження країни, основними з яких є:

1) забезпечення базових економічних та соціальних стандартів життя населення як чоловіків, так і жінок;

2) захист головних соціальних та духовних цінностей населення;

3) захист вразливих груп населення від несприятливих для них умов ринкової конкуренції тощо.

Тим не менш, все ширше суспільне визнання отримує думка, що підвищення ефективності вирішення цих проблем та сприяння якісному відродженню нашого суспільства можливо забезпечити за умов широкого впровадження в суспільний розвиток інструментів гендерного рівноправ'я - формування толерантної гендерної культури та забезпечення гендерної демократії.

Питання розвитку гендерного рівноправ'я потребує проведення відповідних аналітичних досліджень, впровадження в практику оцінки ефективності управління соціально-економічним розвитком та його результатів, а також застосування гендерного аналізу.

Розвиток гендерного рівноправ'я, його інструментів та механізмів має розглядатись, як інструмент формування потужного імпульсу до цивілізованого розвитку нашого суспільства, забезпечення соціально-економічного та духовного розквіту, забезпечення якнайкращих умов самореалізації чоловіків та жінок.

Гендерні аспекти розвитку Закарпатської області в даній статті розглядаються в двох площинах:

1. Соціально-економічне становище жінок і чоловіків в області (за базовий період дослідження взяті 2005 та 2006 роки).

2. Аналіз представництва жінок і чоловіків в органах державної влади та органах місцевого самоврядування на різних ієрархічних рівнях, як чинник забезпечення адекватного впливу на прийняття рішень щодо місцевого розвитку.

1. Соціально-економічне становище жінок і чоловіків в області

1.1. Демографічні показники

Перш ніж розпочати детальний аналіз соціально-економічного становища чоловіків і жінок в Закарпатській області, варто з'ясувати основні кількісні показники статевого складу населення.

Схема 1.

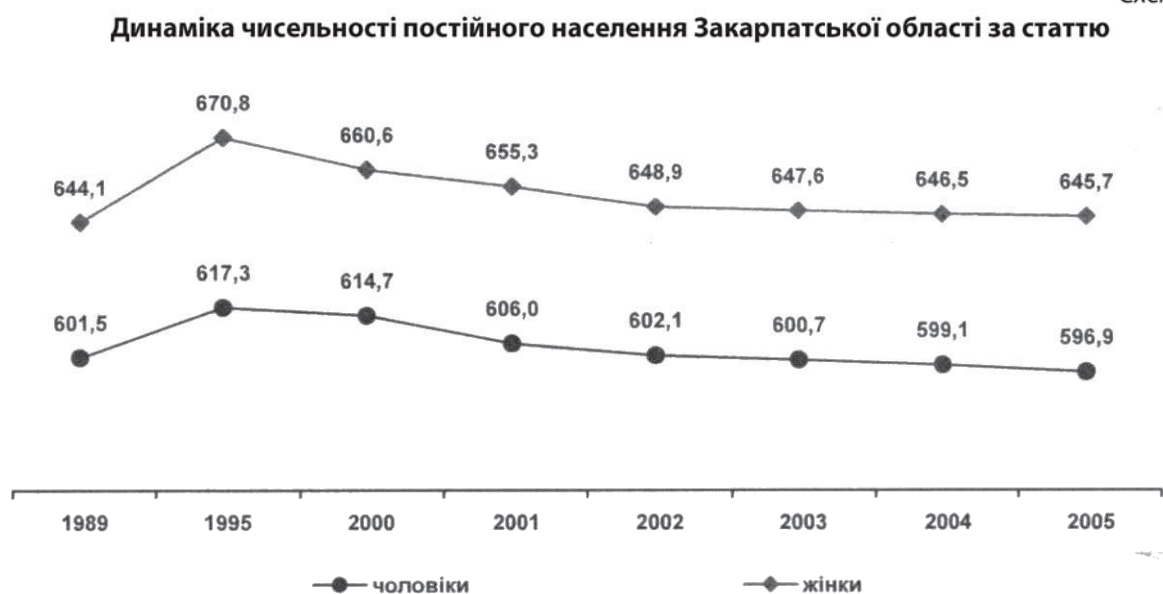

Схема 2.

Дані зі Схеми 1 [2,4] та Схеми 2 [2, 6] вказують на стійку тенденцію щодо зменшення (депо пуляції) населення області, а також постійне зменшення кількості чоловіків відносно жінок. В Закарпатській області за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року на 1 000 чоловіків припадали 1 072 жінки і це найкраща тенденція порівняно із даними по Україні [1].

В основі вказаних процесів знаходяться економічні та соціальні проблеми, існуючі у сьогодиньшому суспільстві, які, з одного боку, боляче вдарили по жінці, що позначилося на зменшенні народжуваності, а з іншого боку - по чоловіках, значно підвищивши рівень смертності серед цієї соціальної групи.

В області простежується накопичення демографічних проблем, які можуть бути зменшені при покращенні економічного та, як наслідок соціального стану населення, а також при впровадженні активної соціально-демографічної політики.

Вирішення демографічних проблем потребує впровадження заходів щодо соціально-демографічної політики в плани соціально-економічного розвитку області та запровадження Тендерної експертизи таких заходів. Значну роль у здійсненні такої експертизи слід відводити неурядовим громадським організаціям.

1.2. Участь жінок і чоловіків в економічній діяльності

Участь в економічній діяльності повинна надавати можливість чоловікам і жінкам ефективного використання знань, досвіду та умінь, відповідати природним особливостям статей, забезпечувати можливість професійного росту та отримувати гідну оплату праці, яка повинна задовольняти всі головні потреби та духовну самореалізацію.

На схемі 3 представлені дані економічної активності та зайнятості чоловіків і жінок у 2006 році [2, 27].

Як бачимо із схеми 3, частка економічно неактивних жінок більша, ніж частка чоловіків, хоча чисельно вони переважають у складі населення. Виникає питання, чому саме жінки є менш економічно активними. Одним із можливих варіантів відповіді на це

питання може бути не достатній освітньо-професійний рівень жінок, відсутність необхідних фахових знань для отримання роботи. Однак як свідчать дані із Таблиці 1 [1] і Таблиці 2 [2, 19] освітньо-професійний рівень жінок і чоловіків майже однаковий.

Таблиця 1

Розподіл населення, яке має освіту, за віковими групами

(за даними перепису населення 2001 року)

	Всього, осіб	Питома вага, %	
		жінки	чоловіки
Міські поселення та сільська місцевість			
Всього	987498	52,7	47,3
у тому числі у віці			
15-19 років	108764	49,5	50,5
20-29	195095	48,8	51,2
30-39	178080	49,8	50,2
40-49	181394	51,4	48,6
50-54	76923	52,5	47,5
55-59	52322	53,7	46,3
60 років і старші	194920	61,8	38,2
Міські поселення			
Всього	371308	53,4	46,6
у тому числі у віці			
15-19 років	43837	48,5	51,5
20-29	72078	49,9	50,1
30-39	65118	52,1	47,9
40-49	71949	53,6	46,4
50-54	31976	54,2	45,8
55-59	20332	53,9	46,1
60 років і старші	66018	61,0	39,0
Сільська місцевість			
Всього	616190	52,2	47,8
у тому числі у віці			
15-19 років	64927	50,2	49,8
20-29	123017	48,2	51,8
30-39	112962	48,5	51,5
40-49	109445	50,0	50,0
50-54	44947	51,2	48,8
55-59	31990	53,5	46,5
60 років і старше	128902	61,2	37,8

Питома вага жінок та чоловіків, у загальній чисельності осіб, які навчаються у навчальних закладах різного рівня

(осіб на початок навчального року)

	2004/05		2005/06	
	жінки	чоловіки	жінки	чоловіки
Всього навчалися	110029	109325	109012	108883
у загальноосвітніх навчальних закладах	92305	95476	88782	91860
у тому числі				
денних	90618	93498	87231	89928
вечірніх	1687	1978	1551	1932
у професійно-технічних закладах	2284	3590	4151	6022
у вищих навчальних закладах	15440	10259	16079	11001
I-II рівня акредитації	5659	2779	4224	2766
III-IV рівня акредитації	9781	7480	11855	8235

Варто зазначити, що освітній рівень жінок по I - IV рівнях акредитації навчальних закладів значно вищий, аніж у чоловіків. І знову ж виникає питання, чому маючи часом кращий освітній рівень жінки рідше, ніж чоловіки працюють за отриманою спеціальністю.

На жаль, дані статистики не містять інформації, котра відображала б відомості щодо

праці жінок і чоловіків у відповідності з отриманою освітою. І тому це змушує можливості проведення більш глибокого аналізу тендерних аспектів праці.

Не менш важливим показником рівної економічної участі жінок і чоловіків є рівень середньомісячної заробітної плати, що наведено в Таблиці 3 [2,29].

Таблиця 3

Середньомісячна заробітна плата працівників за видами економічної діяльності

	2005		
	жінок, грн.	чоловіків, грн.	заробітна плата жінок до заробітної плати чоловіків, %
Всього	600,40	750,74	80,0
Сільське господарство та пов'язані з ним послуги	388,15	396,16	98,0
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	462,36	541,80	85,3
Рибне господарство	391,67	530,22	73,9
Промисловість	573,47	718,39	79,8
Будівництво	645,48	670,92	96,2
Гуртова й роздрібна торгівля побутовими товарами та їх ремонт	558,20	601,66	84,4
Готелі і ресторани	466,72	537,11	86,9
Транспорт і зв'язок	817,29	1053,65	77,6
Фінансова діяльність	946,16	1272,42	74,4
Операції з нерухомістю, здавання під наймта послуги юридичним особам	682,33	635,10	107,4
Державне управління	941,92	1251,64	75,3
Освіта	564,84	654,16	86,3
Охорона здоров'я та соціальна допомога	491,33	530,51	92,6
Колективні, громадські та особисті послуги	507,26	570,88	88,9
з них діяльність у сфері відпочинку та розваг, культури та спорту	503,94	564,99	89,2

Дані, наведені в Таблиці 3 щодо співвідношення зарплати жінок і чоловіків по різних видах економічної діяльності, вказують на яскраво виражену дискримінацію жінок, зарплата яких в середньому складає близько 80% від заробітної плати чоловіків. Цей показник пояснюється тим, що переважна більшість чоловіків, майже у всіх галузях виробництва займають керівні посади, а, отже, й високооплачувані, натомість жінки зосереджені, переважно, на виконавчих ланках, де оплата праці значно менша.

Забезпечення рівних можливостей для реалізації права на освіту і підвищення кваліфікації вимагає, щоб професійна орієнтація жінок і чоловіків мала цілеспрямований характер, що враховує баланс інтересів і вимог ринку праці, який розвивається, і інтересів і вимог самих жінок і чоловіків. Це повинно бути відображене в програмах зайнятості населення, і в програмах зі створення і збереження робочих місць, які повинні враховувати

тенденції ринку праці та його статево-вікову специфіку.

Незважаючи на те, що жінки, в переважній більшості мають такий самий освітньо-професійний рівень (іноді й кращий) як і чоловіки, їх зарплата в середньому на 10-20% відсотків нижча. Це явище є, з одного боку, відображенням тендерних стереотипів, а з іншого - відображення ринкової вартості жіночої праці.

Зменшення дискримінації жінок в оплаті праці є складною проблемою, яка потребує відповідних механізмів регулювання.

1.3. Безробіття серед чоловіків та жінок в Закарпатській області

Не менш болючим є питання безробіття населення області, як видно зі Схем 4 і Схеми 5 [2,30], середній відсоток безробітних жінок вищий, аніж чоловіків. Загалом по Україні безробіття також має "жіноче обличчя".

Схема 4

Рівень безробіття жінок за віковими групами (2005 р.)

(відсотків до населення відповідної вікової групи за статтю)

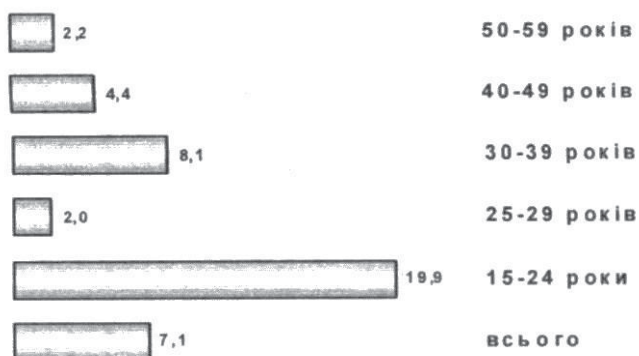
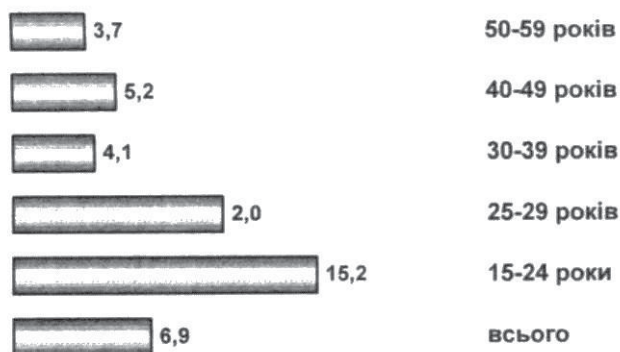

Схема 5

Рівень безробіття чоловіків за віковими групами (2005 р.)

(відсотків до населення відповідної вікової групи за статтю)

Вирішення проблем безробіття є дуже складним комплексом питань, яке може дієво вирішуватись тільки з розвитком економіки, відкриттям нових виробництв, розвитком малого та середнього бізнесу і ефективним врахуванням тендерних аспектів зайнятості та безробіття.

2. Аналіз представництва жінок і чоловіків в органах державної влади та органах місцевого самоврядування Закарпатської області.

Якщо суспільство розвивається ефективно і динамічно, в ньому забезпечуються права людини, це означає, що влада є високопрофесійною і моральною, вона забезпечує створення адекватних умов для розвитку різних секторів суспільства та різних соціальних груп.

Якщо ж у суспільстві відбувається стагнація або деградація, то, звичайно, це ставить під сумнів професійність і моральність такої влади і погляди

громадськості звертаються до її кадрового складу і до аналізу ефективності та адекватності тих рішень, які вона приймає.

Закарпатська область, на жаль, не відзначається високими темпами соціально-економічного розвитку, від чого й потерпає все населення області, але з різних причин, більш залежними є саме жінки, адже загальновідомо, що їх першими звільняють з роботи, їм важче знайти роботу та ін.

Виникає питання, а чи є у жінок адекватні важелі впливу на процеси прийняття владних рішень. Важливим чинником адекватного впливу на прийняття рішень щодо місцевого розвитку є забезпечення паритетного представництва жінок та чоловіків на керівних посадах у органах державної влади та місцевого самоврядування.

Проаналізувати таке представництво дають змогу статистичні дані, які представлені у Таблиці 4 [2, 36].

Таблиця 4

Представництво жінок і чоловіків в органах державної влади Закарпатської області в абсолютних цифрах (осіб) та у% до облікової кількості державних службовців відповідної групи

(на 1 січня відповідного року)

	2005 рік			2006 рік		
	Всього, осіб	Питома вага, %		Всього, осіб	Питома вага, %	
		жінки	чоловіки		жінки	чоловіки
Загальна чисельність працівників органів державної влади (держслужбовців)	7 637	68,3	31,7	7 877	69,5	30,5
Керівники	2 338	49,3	50,7	2 437	54,2	45,8
з них мають посадові категорії						
першу	2	-	100,0	2	-	100,0
другу	5	-	100,0	5	-	100,0
третю	44	13,6	86,4	46	10,9	89,1
четверту	173	33,5	66,5	485	22,1	77,9
п'яту	966	44,5	55,5	1 000	68,4	31,6
шосту	1 148	57,4	42,6	899	58,4	41,6
Спеціалісти	5 299	76,7	23,3	5 440	76,4	23,6
з них мають посадові категорії						
першу	-	-	-	-	-	-
ДРУГУ	-	-	-	-	-	-
третю	-	-	-	-	-	-
четверту	8	37,5	62,5	6	16,7	83,3
п'яту	37	65,5	34,5	359	66,3	33,7
шосту	2 097	75,9	24,1	2 026	74,7	25,3
сьому	2 820	78,8	21,2	3 049	78,8	21,2

Як видно з даних Таблиці 4, на керівних посадах, на яких приймаються головні управлінські рішення щодо місцевого розвитку (перша-четверта категорії) превалюють чоловіки, на всіх інших посадах, які є по суті тільки виконавчими, - переважна більшість жінок. В органах місцевого самоврядування - аналогічна ситуація.

Дані, наведені в Таблиці 4, дають можливість окреслити загальні закономірності щодо представництва жінок і чоловіків в органах влади і зробити наступні висновки:

1. В органах державної влади і органах місцевого самоврядування в цілому, а також по групах керівників і спеціалістів, в кількісному співвідношенні превалюють жінки, однак простежується яскраво виражений дисбаланс у представництві чоловіків і жінок на різних ієрархічних рівнях керівних посад.

2. Дисбаланс у представництві жінок і чоловіків в органах влади на керівному рівні є системним явищем, яке формує нерівноцінний доступ жінок і чоловіків до важелів впливу на прийняття важливих рішень щодо соціального, політичного та економічного розвитку регіону.

3. Закономірність в обійманні жінками найменш престижних і низькооплачуваних посад в органах державної влади і місцевого самоврядування є особливо негативним явищем, оскільки фактично є моделлю, що тиражує відповідні відносини на всі сфери суспільства.

4. Незмінність гендерного дисбалансу на керівних посадах органів влади, свідчить про стереотипність кадрової політики та відсутність дієвих механізмів формування паритетного представництва жінок і чоловіків у владі.

5. Відсутність наочного прогресу в забезпеченні питань гендерного рівноправ'я у владних структурах, свідчить про стереотипність підходів жінок і чоловіків до даних питань.

Для забезпечення рівноцінного доступу жінок та чоловіків до важелів впливу на процеси прийняття рішень, необхідно змінювати стереотипи кадрової політики, забезпечувати гендерно-збалан-

сований кадровий резерв органів влади, а також працювати над підвищенням професіоналізму представників владних структур на всіх щаблях.

Проведення аналізу тендерних аспектів соціально-економічного розвитку Закарпатської області показує, що для якісного глибинного аналізу процесів, які відбуваються в соціально-економічній сфері з позицій гендерного підходу не вистачає сформованої системи показників, щоб відображали б не тільки кількісні, а й якісні сторони процесів.

Спроба окреслити Тендерні аспекти розвитку Закарпатської області підтвердила актуальність головної проблематики над якою зараз працюють громадські та урядові організації і нашої країни, і країн всього світу. Це такі питання, як:

- 1) забезпечення рівноправності доступу і представленості чоловіків і жінок в органах влади;
- 2) забезпечення рівних можливостей в соціально-трудова відносинах;
- 3) розвиток механізмів забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок.

На жаль, у даній статті поза увагою залишилися питання охорони репродуктивного здоров'я, материнства і батьківства, а також запобігання насильства у відносно жінок та чоловіків, торгівлі людьми. Але ці питання потребують окремого більш детального розгляду.

Зважаючи на дані, представлені в статті, органам державної влади та місцевого самоврядування варто було б забезпечити розгляд і впровадження в плани соціально-економічного розвитку регіону, соціально-демографічних та соціально-трудова аспектів з урахуванням позицій гендерного підходу, а також переглянути представленість чоловіків і жінок в органах влади.

Громадським, експертним, науковим організаціям необхідно забезпечити експертну оцінку дій влади щодо вирішення цих питань. Громадським організаціям, ЗМІ, державним інституціям потрібно активізувати зусилля щодо висвітлення Тендерної проблематики та просвіти щодо Тендерних питань.

Список використаних джерел:

1. Всеукраїнський перепис населення 2001. Державний комітет статистики України. // www.ukrcensus.gov.ua/regions/reg_zakar
2. Тендерне обличчя Закарпатської області: Статистичний збірник. / Головне управління статистики у Закарпатській області. - Ужгород, 2006. - 45 с.

Аннотация

В статье тендерные аспекты развития Закарпатской области рассматриваются с двух сторон, а именно через:

1) социально-экономическое положение женщин и мужчин в области (базовым периодом исследования являются 2005-2006 гг.);

2) анализ представительства женщин и мужчин в органах государственной власти и местного самоуправления на разных уровнях как элемента определения возможности влиять на принятие решений о региональном развитии.

Summary

Gender aspects of development of the Zakarpats'ka region in this article are investigated from two sides:

1) Social and economic position of women and men in region (the base period of research is identified as 2005-2006).

2) The analysis of representation of women and men in bodies of the government and institutions of local government on different level, as an element of maintenance of adequate influence on decision-making on regional development.